

RECENSION

Föreställningar om psykisk sjukdom i det förgångna

Cecilia Riving fokuserar på vilken roll den vardagliga uppfattningen om psykisk sjukdom spelat för hur psykiatrin utvecklats som vetenskaplig disciplin, det är också avhandlingens styrka anser recensent **Åsa Slotte**.

”Kärt barn har många namn” lyder den välbekanta klyschan. Men faktum är att också det mest fruktade och det som man kan vilja stöta ifrån sig kan utmålas i diverse uttryck och begrepp. Så är fallet när det gäller temat för historikern Cecilia Rivings gedigna doktorsavhandling *Icke som en annan människa* – en historisk djupdykning ner i människosinnets undflyende avkrokar och mörkaste hålör.

Konfrontation med galenskapen

Vad Riving beskriver är det man i olika kulturer och genom varierande tidsperioder har talat om som ”vansinnet”, ”galenskapen”, ”sinnessjukdomen”, ”dårskapen” eller det ”abnorma”, men som det tolkades och fick sitt uttryck i svensk jordbruksmiljö under 1800-talets senare del. Som Riving nämner ser begreppsfloran i vår egen samtid med psykiatriska diagnoser som AD/HD, Aspergers syndrom, utbrändhet, depression eller anorexi radikalt annorlunda ut än de vardagliga begrepp och diagnoser som var gångbara under senare delen av 1800-talet. Under den här tidsperioden beskrev man inom lokalsamhället individer som på olika sätt skilde sig från det normala, det förväntade och från den gällande normen som just ”galna”, ”tokiga”, ”sinnesslöa”, ”förståndsrubbade” eller ”vansinniga” och Rivings avhandling blir därför en hisnande tur in i det myller av beteenden som under 1800-talets andra hälft av anhöriga, släktingar, ortsbor, präster och myndighetspersoner upplevdes och tolkades som psykiskt sjukt och bisarrt.

Ett dynamiskt möte

Den centrala frågan som Riving undersöker är på vilket sätt samspelet formades mellan lekmän och psykiatriker när vardagliga tolkningar av psykisk sjukdom mötte den svenska psykiatrin, som under 1800-talets senare hälft var en disciplin som var på väg att etableras i det svenska samhället och som redan då hade det biologiska perspektivet som sitt vetenskapliga ideal. Det var i själva mötet mellan lokalsamhällets tolkningar av psykisk sjukdom och mellan psykiatrens bedömning av densamma som förståelsen av den psykiska avvikelsen slipades fram. Samspelet mellan lokalsamhällets invånare och lekmän och mellan psykiatrin var även betydelsefull för psykiatrens vetenskapliga utveckling, menar Riving.

Den motsägelsefulla psykiatrin

Avhandlingen inleds i sedvanlig vetenskaplig stil med en kort resumé av det psykiatrihistoriska forskningsfältet för att därefter ge en utförlig presentation av de teoretiska perspektiv som avhandlingen vilar på. Riving ger även en grundlig material- och metoddiskussion av det källmaterial som utgör avhandlingens empiriska ryggrad. För den som enkelt vaggas i sömn av teori- och metoddiskussioner öppnar avhandlingen sig snart för en intressant genom-

så kallade intagningshandlingarna – som kunde bestå av läkarintyg och prästbetyg, hämtade från Malmö, Vadstena och Lunds hospital, framträder levnadspor-trätt av individer som i det förgångna tolkats som psykiskt sjuka av sin omgivning. Man får exempelvis möta hustru- och barnmisshandlare, drängar som förlorat fotfästet i sin lokala miljö och börjat driva omkring i bygden utan mål och mening, våldsamma och olydiga barn, pigor som karakteriserats som promiskuösa, ynglingars behov av att ställa till med skade-

”Man förs in i en motsägelsefull och splittrad vetenskap där den centrala ambitionen bestod i att försöka få psykiatrin erkänd som en vetenskaplig disciplin.”

gång av psykiatrens vetenskapliga situation under 1800-talet. Man förs in i en motsägelsefull och splittrad vetenskap där den centrala ambitionen bestod i att försöka få psykiatrin erkänd som en vetenskaplig disciplin.

Det som skilde psykiatrin från den övriga medicinen, behandlandet av sinnet istället för kroppen, utgjorde det som kastade frågetecken över hela ämnesdisciplinen – och därför ville man, influerad från internationellt håll, placera in sinnessjukdomarna i det kroppsliga; i hjärnan, i nervsystemet. Det här temat är givetvis relevant för frågor gällande den nutida psykiatrin och de diagnostiska klassifikationssystemen och kan ge avstamp för vidare funderingar för den intresserade, även om Riving själv håller sig till 1800-talets Sverige.

Levande skildringar

Avhandlingens språk har tidvis en stel form, kapitlen varierar med otaliga citat med en kännspek 1800-talssvenska och dessutom varvas texten med många upprepningar. Läsningen räddas genom Rivings engagerande berättartalang speciellt när hon ger sig in i beskrivningar av den psykiatriska praktiken. Genom att studera patientjournaler samt de dokument som skulle åtfölja en patients intagnings till en sinnessjukvårdsinrättning – de

görelse på byns gemensamma egendom och husmödrar som blivit likgiltiga inför sina barn och för sin husliga roll.

Att lyfta fram omgivningens roll

Riving anser i linje med idéhistorikern Karin Johannisson att ett historiskt perspektiv kan bidra med distans och att det kan säga någonting väsentligt också om vår egen tid där den psykiska ohälsan sägs öka lavinartat och allt fler människor sägs tilldelas psykiatriska diagnoser. Exakt på vilket sätt det historiska perspektivet är relevant för förståelsen av nutidens psykiatriska diagnostik och för gränsdragningar av det sjuka och det friska, går hon tyvärr inte på något grundligt sätt in på. Avhandlingens styrka ligger i att Riving, till skillnad från tidigare psykiatrihistorisk forskning där man koncentrerat sig på att lyfta fram psykiatrin som ett repressivt och disciplinerande maktredskap, fokuserar på vilken roll omgivningens bedömningar av psykisk sjukdom spelat för hur psykiatrin utformats i sin kliniska praktik och som vetenskaplig disciplin. Avhandlingen är definitivt angelägen för den som är intresserad av psykiatrihistorisk forskning samt av frågor om hur dynamiken kunde se ut mellan forna kulturella föreställningar om psykisk sjukdom i mötet med psykiatrin.

FAKTA: Cecilia Riving

Icke som en annan människa. Psykisk sjukdom i mötet mellan psykiatrin och lokalsamhället under 1800-talets andra hälft (Gidlunds förlag, 2008).

Åsa Slotte är forskar i filosofi vid Åbo Akademi asa.slotte@abo.fi